

PRIKAZ KNJIGE / BOOK REVIEW

RANI KOMUNIKACIJSKI RAZVOJ [EARLY COMMUNICATION DEVELOPMENT]

JASMINA IVŠAC PAVLIŠA

University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Borongajska 83f, Zagreb, Croatia,
contact: jasminda.ivsac.pavlisaa@erf.unizg.hr

Received: 07.12.2023.

Accepted: 08.12.2023.

Puni naziv: Rani komunikacijski razvoj; Autorica: Maja Ceganec; Izdavač: Naklada Slap; Godina izdanja: 2023; Izdanje: 1.; Broj stranica: 380; ISBN: 978-953-191-036-1

Prvo izdanje znanstvene knjige *Rani komunikacijski razvoj* autorice izv. prof. dr. sc. Maje Ceganec čitateljima je dostupno od kraja 2023. godine kao jedno od vrijednih djela *Biblioteke Logopedija* koja izlazi pod okriljem Naklade Slap. Riječ je o sveobuhvatnom djelu od 380 stranica koje na strukturiran način i uz bogatu vizualnu podršku sažima sve ključne koncepte na kojima se temelji razvoj rane komunikacije. Na hrvatskome jeziku dostupni su brojni radovi o jezičnome i govornome razvoju, no istodobno ne postoji slična literatura koja je usmjerena na rani komunikacijski razvoj, zbog čega ova knjiga ispunjava prostor kojim će se s veseljem koristiti studenti logopedije kao i različiti stručnjaci koji su u kontaktu s djecom rane dobi.

Entuzijazam i pokretačku energiju vezanu za istraživanja ranog komunikacijskog razvoja autorica pripisuje prof. emerita dr. sc. Marti Ljubešić u čijem je timu radila od početka svoje znanstvene karijere. Tijekom višegodišnjeg znanstvenog rada na različitim projektima i kroz interdisciplinarni rad u *Kabinetu za ranu komunikaciju Nastavno-kliničkoga centra Edukacijsko-rehabilitacijskoga fakulteta* autorica prepoznaje nedostatak literature koja se odnosi na tipičan razvoj komunikacije, jezika te govora kao i potrebu za

Full title: Rani komunikacijski razvoj [Early communication development]; Author: Maja Ceganec; Publisher: Naklada Slap; Year of publication: 2023; Edition: 1st; Pages: 380; ISBN: 978-953-191-036-1

The first edition of the scientific book entitled *Early communication development*, written by Associate Professor Maja Ceganec, PhD, will be available to readers from the end of 2023. This book is considered as one of the valuable publications of the *Logopedija* library and was published under the auspices of Naklada Slap. Comprising of 380 pages, the book comprehensively summarises the key concepts on which the development of early communication is based using extensive visual support and a structured framework. There are numerous publications on language and speech development available in the Croatian language, but at the same time, none of them have focused on early communication development. Therefore, this book occupies a niche that will be consistently used by speech and language therapy students, as well as various experts who are in contact with children at an early age.

The author attributes her enthusiasm towards pursuing research on early communication development and the driving force behind her interest in this field to Prof. Emerita Marta Ljubešić, PhD, in whose team she worked from the beginning of her scientific career. Over a period of several years during which the author conducted scientific research on the subject through various projects and

osmišljavanjem i/ili prilagodbom terminoloških rješenja za hrvatski jezik. Znanstveni rad na projektima i razvojne procjene djece rane dobi u spomenutom *Kabinetu za ranu komunikaciju* bili su jedinstvena prilika za opažanje razvojnih fenomena, za razvoj metoda procjene rane komunikacije kao i za integraciju teorijskoga i kliničkoga dijela. Sama autorica ističe da je ova knjiga zapravo nastajala gotovo petnaest godina, iako je sam proces pisanja trajao nešto kraće. Ujedno naglašava da jedino razumijevanje tipičnoga razvoja rane komunikacije, koje je u knjizi pretežno temeljila na istraživanjima iz područja razvojne psihologije, stručnjacima omogućava prepoznavanje i razumijevanje razvojnih odstupanja i poremećaja. Upravo iz toga razloga nedostatna znanja o ranom komunikacijskom razvoju i nepoznavanje trenutka kada se koje ponašanje javlja u tipičnome razvoju dovode do brojnih pogrešnih zaključaka u kliničkome, ali i u znanstvenome radu, što se čitanjem ove knjige može preduhitriti.

Knjiga je osmišljena kroz jedanaest poglavlja koja su napisana prema strukturiranom obrascu (najava sadržaja poglavlja kroz osnovne pojmove, razrada teme, sažetak s osnovnim informacijama o poglavlju te popis literature). Jasna i pregledna struktura omogućava lakše snalaženje u knjizi i pretraživanje prema pojmovima koji zanimaju čitatelja. Grafičko obilježje koje podrazumijeva podebljavanje ključnih poruka izrazito je važno i čitateljima skreće pozornost na ključne elemente u pojedinom poglavlju (npr; **Stoga se može zaključiti da geste utiru put govornom jeziku.**). Autorica je kroz knjigu predvidjela i uokvirene, bojom označene prostore za detaljniju razradu teme ili primjere koje naziva okvirima.

Kroz nekoliko činjenica koje se mogu iščitati iz knjige, jasno je vidljivo koliko dobro autorica poznaje područje i potrebe koje za znanjima o ranom komunikacijskom razvoju iskazuju stručnjaci. Naime, knjiga nudi terminološka rješenja za pojedine stručne pojmove koji su se dosada često upotrebljavali samo na engleskome jeziku bez hrvatskih inačica (npr., engl. *Clowning* - nasimijavanje drugih, engl. *showing* – gesta pred-

through interdisciplinary work as part of the *Early Communication Unit of the Centre for Clinical Education and Practice (Faculty of Education and Rehabilitation)*, she recognised the lack of literature related to the typical development of communication, language, and speech, as well as the need for designing and/or adapting terminological solutions for the Croatian language. Scientific projects and interdisciplinary developmental assessments of children at an early age, which were conducted under the framework of the *Early Communication Unit*, provided a unique opportunity to observe developmental phenomena, to develop early communication assessment methods, as well as to integrate the theoretical and clinical aspects associated with communication development. In fact, the author herself pointed out that this book was almost fifteen years in the making, although the writing process itself was much shorter. At the same time, she emphasised that understanding the typical development of early communication, which, as mentioned in the book, is mainly based on research in the field of developmental psychology, can enable experts to recognise and understand developmental deviations and disorders. Based on this rationale, insufficient knowledge about early communication development and ignorance of the moment when different behaviours occur in typical development can lead to several inaccurate conclusions in clinical and research practice, which can be prevented by reading this book.

The book consists of eleven chapters that are written based on a structured format (announcement of the content of the chapter through basic concepts, elaboration of the topic, a summary with basic information about the chapter, and a list of references). A clear and transparent structure makes it easier for readers to find their way around the book and search for terms that interest them. The graphic feature that implies the bolding of key messages is extremely important and draws the readers' attention to key elements in a particular chapter (e.g., **Therefore, it can be concluded that gestures pave the way for spoken language.**). Throughout the book, the author also provides outlined, colour-coded spaces for a more detailed elaboration of the topic or examples, which she calls frames.

stavljanja predmeta), različite razvojne fenomene povezuje s primjerima i/ili s fotografijama iz svakodnevnih rutina koje ima jedna obitelj u kojoj odrasta dijete rane dobi. Jedna od brojnih vrijednosti koje donosi knjiga upravo su fotografije, okviri i ilustracije kojima su na zanimljiv i atraktivan način pojašnjeni pojedini koncepti (npr., Slika 4-1. *Osnovne razlike između imperativnih i deklarativnih funkcija*) ili pak sažeti složeni konstrukti (npr., Slika 8-10. *Razvojne promjene u različitim razvojnim područjima djeteta tijekom prve godine života*). Ilustratorica Lucija Žudić, magistra logopedije, nerijetko je doradivala ilustracije u suradnji s autoricom kako bi što vjernije dočarale određeni komunikacijski proces. Prema riječima autorice, upravo je ilustratorica dala knjizi „specifičan grafički identitet.“

Poglavljja su sadržajno posložena tako da najprije čitatelja upoznaju s razlikovanjem pojmova komunikacija, jezik i govor (prvo poglavlje) koji se u kliničkome i istraživačkome radu još uvijek nedovoljno razlikuju i razumiju što dovodi do terminoloških neujednačenosti. Upravo je prvo poglavlje jedan od spomenutih dokaza prema kojem je vidljivo koliko autorica osluškuje potrebe stručnjaka u području ranoga razvoja i prema njima oblikuje sadržaj. U drugom poglavlju jednostavnim je jezikom objašnjen razvojni put od namjernih ponašanja do namjerne komunikacije koji se također u kliničkome radu često izjednačavaju. Ključne bihevioralne razlike između prednamjerne i namjerne komunikacije prikazane su slikom 2-3, čime je zaokružena osnovna poruka drugog poglavlja. Treće i četvrto poglavlje posvećeno je komunikacijskim sredstvima odnosno funkcijama. Razgraničavanje ovih dviju velikih tema u dva poglavlja uistinu je važno jer su stručnjaci nerijetko usmjereni na komunikacijska sredstva bez razumijevanja da su razlozi/svrhe zbog kojih dijete komunicira ono ljepilo koje omogućava smislenu uporabu komunikacijskih sredstava. Upravo u ovim poglavljima autorica najavljuje logičku poveznicu obilježja komunikacijskog razvoja s procjenom (razlikovanje tipičnog od netipičnog komunikacijskog obrasca) odnosno s oblicima podrške

Through numerous facts that are presented in the book, it is clearly visible that the author knows the field well and she has identified the needs expressed by experts for knowledge about early communication development. Namely, the book offers terminological solutions for certain professional terms that were typically used only in English so far, without Croatian versions (e.g., *clowning - nasmijavanje drugih*; engl. *showing – gesta predstavljanja predmeta*). These solutions help connect various developmental phenomena with examples and/or with photos from the daily routines of a family in which a child of an early age is growing up. One of the many merits of the book are the photos, pictures, and illustrations that explain certain concepts in an interesting and attractive way (e.g., Figure 4-1. *Basic differences between imperative and declarative functions*) or summarise complex constructs (e.g., Figure 8-10. *Developmental changes in different developmental areas of the child during the first year of life*). The illustrator, Lucija Žudić, master of science in speech and language pathology, helped refine the illustrations in collaboration with the author in order for them to be able to depict a certain communication process as precisely as possible. According to the author, it was the illustrator who gave the book a “specific graphic identity.”

The contents of the chapters are arranged in such a way that the reader is first introduced to the distinction between the terms communication, language, and speech (chapter one), which remain inadequately distinguished and understood in clinical and research practice, often resulting in terminological inconsistencies. The contents of the first chapter prove that the author paid close attention to the needs of experts in the field of early communication development and shaped the content according to these needs. In the second chapter, the developmental path from intentional behaviours to intentional communication is explained in simple language, since these terms are often equated in clinical practice. The key behavioural differences between premeditated and intentional communication are shown in Figure 2-3, thus completing the basic message of the second chapter. The third and fourth chapters are dedicated to communication means and functions.

(metode potpomognute komunikacije kod ostalih komunikacijskih sredstava).

Nakon poglavlja o ranim interakcijama (peto poglavlje) slijedi poglavlje koje je posvećeno sociokognitivnim sposobnostima. Socijalnoj kogniciji generalno se u obrazovanju stručnjaka posvećuje malo ili ništa pažnje, iako je nužna za razumijevanje razvoja komunikacije i jezike te se u razvoju najprije odražava kroz fenomen združivanja pažnje. U ovom se poglavlju ističe slika 6-3 koja prikazuje razvojne promjene u obilježjima pažnje u djece dobi 6-18 mjeseci prema različitim autorima. Sedmo poglavlje usmjereno je na oponašanje koje pojedini autori povezuju s razvojem združene pažnje i teorije uma. Prikazan je razvoj oponašanja tijekom prvih godina života, njegova funkcija kao i vrste oponašanja. Iako je prije svega riječ o knjizi o ranom komunikacijskom razvoju, osmo poglavlje otvara vrata u obilježja drugih razvojnih područja koja s komunikacijskim razvojem čine složenu cjelinu, a to su igra, motorika, jezik i govor. Upravo osmo poglavlje na najavljuje važnost sagledavanja i razumijevanja razvojnih profila u djece kojima će autorica zaokružiti knjigu u okviru poglavlja o procjeni. Deveto poglavlje donosi stadije u razvoju komunikacije prema različitim autorima prema kojima i sama autorica zauzima kritički stav navodeći da poglavlje otvara više pitanja negoli što nudi rješenja. Vremenska je prekretnica u knjizi deseto poglavlje u kojem je obrazložen razvoj pragmatičkih sposobnosti i prethodno spomenute teorije uma u djece dobi 3-7 godina. U ovom su poglavlju ponajprije opisani različiti načini ispitivanja teorije uma uz osvježenu, novu ilustraciju najpoznatijeg zadatka za ispitivanje teorije uma pod nazivom „Sally i Anne“. Putanja razvoja teorije uma grafički je prikazana u slici 10-2 uz najčešće istraživane aspekte teorije uma. Kraj poglavlja posvećen je razvoju pragmatike i njezinih obilježja koja promatramo u predškolske razdoblju. Knjiga završava jedanaestim poglavljem koje zaokružuje cjelinu o razvoju komunikacije otvarajući temu procjene rane komunikacije. Međutim, završno poglavlje od iznimne je važnosti jer je napisano tako da sve navedene pojmove stavlja u kontekst procjene i stručnja-

The demarcation of these two extensive topics as two separate chapters is especially important because experts often focus on means of communication without understanding that the reasons/purposes based on which a child communicates are the glue that enables the meaningful use of means of communication. It is in these chapters that the author announces a logical link between the features of communication development and assessment (differentiating between typical and atypical communication patterns), as well as forms of support (methods of assisted communication with other means of communication).

The chapter on early interactions (chapter five) is followed by a chapter devoted to socio-cognitive abilities. In general, little or no attention is paid to social cognition in the education of specialists, even though it is necessary for understanding the development of communication and language. Within the framework of development, it is first reflected through the phenomenon of attention pooling. In this chapter, Figure 6-3 is highlighted, which shows developmental changes in attention characteristics in children aged 6-18 months according to different authors. The seventh chapter focuses on imitation, which some authors associate with the development of joint attention and theory of mind. The development of imitation during the first years of life, its function, and types of imitation are presented. Although it is primarily a book about early communication development, the eighth chapter opens the door to the characteristics of other developmental areas that, together with communication development, form a complex system namely play, motor skills, language, and speech. More specifically, the eighth chapter, in a way, announces the importance of looking at and understanding the developmental profiles of children who are the focus of the chapter on assessment. The ninth chapter presents the stages in the development of communication according to different authors, towards which the author herself takes a critical position, stating that the chapter raises more questions than solutions. The turning point in the book is the tenth chapter, which explains the development of pragmatic abilities and the previously mentioned theory of mind in children aged 3-7 years. This

cima različitih disciplina približava sagledavanje komunikacijskih sposobnosti kroz vizualni prikaz (npr.; komunicira li dijete namjerno, ako da, koliko često, kako i zašto). Ujedno su objašnjeni postupci koji su dio procesa procjene rane komunikacije kao i primjeri iskaza roditelja koji dolaze na procjenu s djecom zbog sumnje na razvojna odstupanja odnosno teškoće. Poglavlje završava opisom dijagnostike razvojnih teškoća u djece s poremećajem iz spektra autizma, u djece s općim razvojnim zaostajanjem te u djece sa socijalnim komunikacijskim poremećajem.

U završnome je dijelu kroz vizualnu podršku i tekst obrazložena važnost integracije informacija iz različitih razvojnih područja i potom oblikovanja kliničkih profila djece, što se nerijetko zanemaruje u kliničkome i istraživačkome radu. Kroz cijelu knjigu pojavljuje se više od tisuću navoda literature koja je pomno odabrana i smisleno kategorizirana po poglavljima. Osim poznavanja potreba stručnjaka, autorica suvereno vlada različitim istraživanjima i raspodjelama (npr., Komunikacijske funkcije) o kojima nerijetko zauzima kritički stav. Vrijedan su znanstveni segment knjige brojeći podaci koji su preuzeti iz različitih istraživanja, a prikazuju u kojem se trenutku i u kojoj učestalosti određeno ponašanje javlja u kontekstu tipičnoga razvoja. Zanimljiv je podatak koji navodi autorica, a odnosi se na analizu istraživanja iz 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća koja smatra primjenjivijima i jasnijima za klinički rad u odnosu na suvremene istraživačke trendove.

Znanstvena knjiga *Rani komunikacijski razvoj* autorice Maje Cepanec dugo je iščekivana znanstvena knjiga u kliničkom i istraživačkom miljeu u Hrvatskoj koji se bavi komunikacijskim procesima koji se odvijaju u kontekstu tipičnog i narušenog komunikacijskog razvoja. Autorica nudi rješenja za terminološke nedoumice, približava i pojašnjava različite fenomene te nas uvjerava koliko je složen i dinamičan razvoj rane komunikacije i da ga je važno sagledavati kao jednu od kockica u cjelokupnom razvojnom profilu djeteta. Ujedno je važno napomenuti da je *Biblioteka Logopedija* izdavanjem ove knjige bogatija za jedno vrijedno i ključno djelo koje

chapter first describes the different ways to test theory of mind with a reconstructed, state-of-the-art illustration of the most famous theory of mind test called “Sally and Anne”. The trajectory of theory of mind development is graphically illustrated in Figure 10-2, along with the most commonly studied aspects of theory of mind. The end of the chapter is dedicated to the development of pragmatics and its characteristics that are observed in the preschool period. The book ends with the eleventh chapter, which in a way brings the book to a culmination on the development of communication by opening the topic of assessment of early communication. However, the final chapter is significant because it is written in such a way that it puts all the mentioned terms into the context of the assessment and brings experts of different disciplines closer to the perception of communication abilities through a visual display (e.g., does the child communicate intentionally, if so, how often, in which ways, and why). At the same time, the author explains the procedures that are part of the early communication assessment process and provides examples of the statements of parents who participate in assessments with their children because of suspected developmental deviations or difficulties.

The chapter ends with a description of the diagnosis of developmental difficulties in children with autism spectrum disorder, those with general developmental delay, and those with social communication disorder. In the final part, using visual aids and text, the author explains the importance of integrating information from different developmental areas before shaping children’s clinical profiles, since this approach is often neglected in clinical and research practice. Throughout the book, more than a thousand publications have been cited, which have been carefully selected and meaningfully categorised by chapter. In addition to being aware of the needs of the experts, the author possesses an extensive knowledge of various studies (e.g., on communication functions) and she often takes a critical position regarding their findings. A valuable scientific segment of the book is numerical data acquired from several research studies, which highlight the specific time period and frequency at which certain behaviours

će zasigurno doprinijeti unaprjeđenju stručnih i znanstvenih spoznaja (budućih) logopeda i drugih stručnjaka. Autorica u predgovoru navodi da je knjiga nastala s ciljem da „sažme sve dostupne podatke o ranom komunikacijskom razvoju, kako bi oni na jednom mjestu bili dostupni svakome tko ima potrebu analizirati i razumjeti ranu komunikaciju“. S obzirom na sve navedeno, cilj je uspješno ostvarila, zbog čega je moguće predvidjeti potencijalni interes inozemnih nakladnika za prijevod knjige na druge jezike.

Ovaj pregled završavamo citatom Daniela Webstera kojim Maja Cepanec otvara *Rani komunikacijski razvoj*, a koji pak zorno dočarava značaj komunikacije za život ljudi:

„If all my possessions were taken from me with one exception, I would choose to keep the power of communication, for by it I would soon regain all the rest.“

Daniel Webster (1782. – 1852.)

occur in the context of typical development. The information mentioned by the author is interesting and refers to the analysis of research from the 70s and 80s of the last century, which she considers more applicable and beneficial for clinical practice compared to contemporary research trends.

The book, *Early Communication Development*, by Maja Cepanec is a long-awaited scientific book in the clinical and research milieu in Croatia that deals with communication processes that take place in the context of typical and atypical communication development. The author offers solutions for terminological doubts, moves closer to understanding and clarifying different phenomena, and provides an understanding of the complexities and dynamic of the development of early communication, as well as highlights the importance of looking at early communication as one of the building blocks in the overall development profile of a child. At the same time, it is important to note that, with the publication of this book, the *Logopedija* library is enhanced by this valuable and essential book that will surely contribute to the improvement of the professional and scientific knowledge of (future) speech language pathologists and other experts. The author states in the foreword that the book was created with the aim of “summarising all available data on early communication development, so that they are available in one place to anyone who needs to analyse and understand early communication”. Considering all of the above, she successfully achieved her goal, which is why it is possible to predict the potential interest of foreign publishers in translating the book into other languages.

We end this review with a quote from Daniel Webster that Maja Cepanec includes at the beginning of the book, *Early Communication Development*; this quote vividly evokes the importance of communication for people’s lives:

„If all my possessions were taken from me with one exception, I would choose to keep the power of communication, for by it I would soon regain all the rest.“

Daniel Webster (1782-1852)